

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA“ SIBIU
FACULTATEA DE LITERE ȘI ARTE
DEPARTAMENTUL DE STUDII ANGLO-AMERICANE
ȘI GERMANISTICE**

**REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
“MOTIVUL JIDOVULUI RĂTĂCITOR ÎN
LITERATURA ROMANTICĂ DE EXPRESIE
GERMANĂ”**

**Coordonator științific de doctorat
Prof. univ. dr. Maria Sass**

**Doctorand
Frănțeș Oana Angharad**

SIBIU 2016

Legenda Jidovului rătăcitor Ahasveros, blestemat să nu își găsească pacea și odihna până la cea de-a doua venire a lui Isus, a aprins de-a lungul vremurilor imaginația creatoare a nenumărator artiști –scriitori, compozitori, pictori. Prelucrările literare ale motivului cresc începând cu sec. XIX, odată cu percepția agravată a “problemei evreiești”.

Scopul lucrării de față nu este doar simpla analiză literară liniară a operelor literare ce se folosesc de mitul jidovului rătăcitor, o observare a tradiției sau ruperii modelelor tradiționale în oglindirea miticului călător; nu doar o surprindere pozitivistă, descriptivă a ei, ci și cercetarea originii motivului, analiza diacronică a motivului în literatura romantică de expresie germană, reflectarea modului în care antisemitismul (inconștient și pasiv) a influențat antisemitismul intelectual (conștient și activ).¹

Abordările social-istorice și de sociologia literaturii analizează literatura în strânsă legătură cu dezvoltările societății (politice, economice, culturale), ca pe un produs și expresie a acestora. Fixarea social-istorică a unei opere literare este necesară în încercarea de a analiza și înțelege contextul în care a fost creată. Esențial aici nu este stabilirea caracterului antisemit sau filosemit a unui autor anume, ținând cont ca granița dintre acestea în sec. XIX nu ne apare atât de clar ca în secolul nostru, post-Holocaust. Esențială este plasarea operei literare în contextul social cultural și istoric, înțelegerea motivației și componentelor imaginii jidovului rătăcitor. Important este să aflăm cine și ce comportamente, atitudini sau evenimente au fost atacate sub imaginea jidovului rătăcitor. Pornind de la ideea că literatura populară reflectă întotdeauna dezvoltarea socio-istorică și orizontul cultural al unei comunități, structura ei socială, Weltanschauung-ul ei, lucrarea analizează și motivul jidovului rătăcitor în folclorul de expresie germană din Germania, Austria, Luxemburg, Elveția dar și din Transilvania și Banat.

Lucrarea dedică un capitol introductiv unei scurte istorii a evreilor în țările din care provine literatura analizată: din Germania și din Imperiul Austro-Ungar, incluzând aici Transilvania și Banatul. Imperiul Austro-Ungar, multicultural par-excellence nu a perceput problema minorității evreiești ca atât de gravă precum republicile germane, aspect se ce oglindește și în literatură.

¹ Oisteanu, Andrei: *Imaginea evreului în cultura română: studiu de imagologie în context est-central european*, Humanitas, București 2001, p. 45.

Un următor capitol cercetează „frații literari” ai miticului rătăcitor: Olandezul Zburător, Tannhäuser, Jack O’ Lanterns, Kundry, Wodin, roma.

Schimbările pe care legenda le-a suferit de-a lungul epocilor, comentariile pe care le-a prilejuit, nenumăratele scrieri literare sau teoretice pe care le-a inspirat, reflectă într-un anume fel însăși evoluția relațiilor iudeo-creștine din ultimele cinci secole. Mitul inițial al lui Ahașver s-a metamorfozat, epurat între timp de unele resentimente fabricate într-o epocă sau alta, a fost îmbogățit cu noi aspecte, încărcat cu alte ideologii. Lucrarea cuprinde un subcapitol dedicat motivului jidovului rătăcitor în literatura română, tocmai pentru a sublinia omniprezența și popularitatea lui în epocă.

Perioada romantică se caracterizează prin visare și alean, iar călătoria devine una dintre temele centrale ale acestui curent. Eternul rătăcitor exercită o atracție magică asupra romanticilor care văd în el nu doar avertismentul evului mediu, necesitatea întoarcerii spre Dumnezeu și spre „dreapta credință creștină”, ci o șansă uimitoare de a acumula experiențe, cunoștințe, viață. Ahasveros se metamorfozează, devenind erou de epopei lirice, de romane de călătorie, motiv perfect de a prezenta istoria de-a lungul ei (precum la R. Hamerling *Ahasver in Rom*, în ambițiosul proiect al lui Goethe, rămas neterminat *Des Ewigen Juden erster Fetzen* sau la Julius Mosen *Ahasver. Poem epic*).

Ca gen literar dus pe culmile perfecțiunii de scriitorii romantici, basmul cult reflectă și el figura jidovului rătăcitor, de această dată golită de orice satiră sau critică politică sau socială, concentrându-se pe aspectul religios al legendei.

În literatura romantică de expresie germană, la fel ca și în cea universală, motivul lui Ahașver apare în diferite ipostaze, determinate de atitudinea lui față de Dumnezeu și de propria-și soartă blestemată:

1. un Ahașver ca erou rebel, îndrăzneț și profan, adresând insulte, blasfemii și sfidări lui Dumnezeu, care își păstrează până la sfârșit atitudinea de combatant feroce, neclintit. (S. Bodnărescu, E. Furtună, C.F.D. Schubart, Julius Mosen).

2. un Ahașver care după crize de orgoliu și revoltă se căiește și cere îndurarea și mila Domnului (von Arnim);

3. un Ahașver silit să îndure nemurirea străbătând pământul printre muritori, ca un exilat din condiția sa umană anterioară. (H. Winterhalder, G. Baronzi, C. Gh. Filipescu, R. Hamerling, A.W. Schlegel);

4. un Ahaşver înzestrat cu puteri supranaturale, reprezentant metafizic al lumii și un „vagabond transcendențial” sau „Anima mundi” (M. Eminescu, M. Eliade, I.P. Culianu, G. Meyrink, B. Auerbach);

5. Ahasver ca reprezentant cultural al comunității evreiești (I. Voronca, A. Goldfaden);

6. Ahasver ca alter-ego al artistului (N. Lenau, Schubart).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Auerbach, Berthold: *Spinoza, ein Denkerleben*. J. G. Cotta'scher Verl. Stuttgart, 1890

Blaul, Friedrich: *Der ewige Jude und sein Liebling in München, eine Verklärung, scizziert von einem reisenden Maler*. München, 1831.

Bodnărescu, Samson: *Scieri*. Editura pentru Literatură, 1968, București.

Bürger, Gottfried, August: *Der wilde Jäger*. In: *Gottfried August Bürgers Gedichte*. Hrsg. v. Karl Reinhard, Verl. bei Chr. Gottlieb Schmieder, Karlsruhe 1799.

Caragiale, Ion Luca: *O făclie de Paște*. In: *Opere Bd. II*, Minerva Verl., București, 2006.

Culianu, I.P.: *Toz grec*. In: *Pergamentul diafan*. Ultimele povestiri, Verl. Polirom, Iași, 2002.

Eminescu, Mihai: *Sărmanul Dionis*. In: *Geniu pustiu*. Editura pentru Literatură, București, 1966.

Eliade, Mircea: *Dayan*. In: *Proza fantastică. V. La umbra unui crin*. Verl. Fundația Culturală Română, București, 1992.

Fulda, Ludwig: *Der Sohn des Kalifen. Dramatisches Märchen in vier Aufzügen*. Verl. der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, Stuttgart, 1897.

Goethe, Johann Wolfgang von: *Des ewigen Juden erster Fetzen*. In: *Poetische und prosaische Werke*, Stuttgart und Tübingen (Cotta) 1836.

Grimm, Brüder: *Deutsche Sagen*. Bd. I, Imd. Verl., Frankfurt am Main, 1981.

Hamerling, Robert: *Ahasver in Rom*. Verl. v. J. F. Richter, Hamburg, 1881.

Hauff, Wilhelm: *Mächen*. Aufbau-Verl. Berlin und Weimar, 2 Auflagen, 1969.

Hauff, Wilhelm: *Mittheilungen aus den Memoiren des Satan. Prosaische und poetische Werke von W. Hauff*. 7. und 8. Band, Gustav Hempel Verl., Berlin, 1918.

Heine, Heinrich: *Der Tannhäuser Eine Legende*. Insel Taschenbuch Verlag, Leipzig, 1997.

Hoffmann, E.T.A: *Die Elixiere des Teufels. Nachgelassene Papiere des Bruders Medardus eines Kapuziners*, München, 1961.

Holtei, Karl von: *Der ewige Jude*. In: *5 Juwelen Schlesischer Literatur*. Hrsg. Oberschlesisches Eichendorff Kultur-und Begegnungszentrum in Lubowitz, Lubowitz 2009.

Klingemann, August: *Ahasver. Trauerspiel in 5 Akten*. Braunschweig, bei B.C.E. Meyer, 1827.

Lenau, Nikolaus: *Ahasver, der ewige Jude*. In: *Lenaus Werke in einem Band*. Aufbau-Verl. Berlin und Weimar, 1970.

Lenau, Nikolaus: *Der ewige Jude*. In: *Gedichte von Nikolaus Lenau*, J. G. Cotta'scher Verl., Stuttgart und Tübingen, 1852.

Lenau, Nikolaus: *Der arme Jude*. In: *Nikolaus Lenaus sämtliche Werke in vier Bänden*. Hrsg.: R. Preuß, Bd. 2 Berlin, 1852.

Mosen, Julius: *Ahasver. Episches Gedicht*. Dresden und Leipzig, im Verlag bei Gerhard Fleischer, 1838.

Oettinger, Eduard Maria: *Der ewige Jude*. In: *Münchener –Augsburger Figaro*, Nr. 11, Samstag, 7. April 1938.

Schenk, Eduard von: *Hi-Tang und Li-Song* (Bruchstück aus dem Epos: *Der ewige Jude*; Ahasverus erzählt), 1835. <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1110/bsb11108011/images/index.html> (Stand: 01.04.2016.)

Schlegel, August Wilhelm: *Die Warnung*. In: *Gedichte*. Holzginer Verl., Berlin, 2013.

Schubart, Christian Friedrich Daniel: *Der ewige Jude. Eine lyrische Rhapsodie*. In: *Gedichte*. Holzinger-Verl, Berlin, 2013.

Schücking, Levin: *Der Bauernfürst*. Bd. 2 F. A. Brockhaus, Leipzig, 1851.

Seidl, Johann Gabriel: *Die beiden Ahasvere*. In: *Gedenke mein! Taschenbuch für 1848*. Verl. von Pfautsch und Voss, Wien, 1848.

Seidl, Johann Gabriel: *Die beiden Ahasvere*. In: *Gedenke mein! Taschenbuch für 1848*. Verl. von Pfautsch und Voss, Wien, 1848.

Wagner, Richard: *Das Judentum in der Musik*. Verlagsbuchhandlung J.J. Weber, Leipzig, 1869.

Anderson, George K.: *The Legend of the Wandering Jew*. Brown University Press, Providence 1965.

Bäßler, Ferdinand: *Über die Sage vom ewigen Juden*. Verl. der Hofbuchhandlung von Paul Gerh. Heinersdorff, Berlin, 1970.

Băleanu, Andrei: *Der ewige Jude. Kurze Geschichte der Manipulation eines Mythos. In: Antisemitismus. Vorurteile und Mythen*. Hrsg. von J. H. Schoeps und J. Schör, Piper-Verl., München, 1995.

Blind, Karl: *Wodan, the Wild Huntsman and the Wandering Jew*. Hrsg v. Sylvanus Urban, Bd. CCXLVII, Nr. 1795, London, 1885.

Bodenheimer, Alfred: *Wandernde Schatten- Ahasver, Moses und die Authentizität der jüdischen Moderne*. Wallstein Verlag, Göttingen 2013.

Gilman, Sander L.: *Rasse, Sexualität und Seuche. Stereotype aus der Innenwelt der westlichen Kultur*. Hrsg. von Burghard König. Rohwolts Enzyklopädie, Reinbek bei Hamburg, 1992.

Gutzkow, Karl: *Julius Mosens Ahasver*. In: Heinrich H. Houben: *Gutzkow-funde. Beiträge zur Literatur- und Kulturgeschichte des neunzehnten Jahrhunderts (1901)*, Verl. von Arthur L. Wolff, Berlin, 1909.

Greive, Hermann: *Geschichte des modernen Antisemitismus in Deutschland*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1983

Hasan-Rokem, Galit: *Ex Oriente Fluxus: The Wandering Jew - Oriental Crossings of the Paths of Europe*,. Indiana University Press, 1986.

Hasan-Rokem, Galit, Dundes, Alan: *The Wandering Jew- Essays in the Interpretation of a Christian Legend*. Indiana University Press, 1986.

Halbach, Frank: *Ahasver's Erlösung. Der Mythos vom Ewigen Juden im Opernlibretto des 19. Jahrhunderts*. Münchener Universitätsschriften, Theaterwissenschaften Bd. 14, Herbert-Utz Verl. München 2006.

Heller, Otto: *Ahasver in der Kunstdichtung*. In: *Modern Philology*, Bd. 3, Nr. 1 (Jun.), The University of Chicago Press, 1905